

GAZDASÁG & TÁRSADALOM

Journal of Economy & Society

TARTALOM

Durgula Judit – Fábíán Attila
Lámfalussy Sándor életútja és munkássága

Kovács Levente
A magyar bankszektor Európában

Juhász Zita – Kovács Róbert
A banki kockázatmenedzsment új irányjai a hazai és a nemzetközi gyakorlatban

Széles Zsuzsanna – Pataki László – Fóriánné Horváth Margit
A bázeli tőkeszabályozás múltja, jelene és jövője

Kovács Tamás – Szóka Károly
Belső kontrollfunkciók a pénzügyi intézményekben

Kenyeres Sándor – Vágyi Ferenc Róbert – Varga József
A számvitel és az adózás szerepe a globalizált világgazdaságban

Széles Zsuzsanna – Ambrus Rita – Tóthné Szabó Erzsébet
Számviteli és adózási szabályozás a hazai K+F tevékenység elszámolásában

Katits Etelka – Varga Eszter – Kucséber László Zoltán – Cziráki Gábor
Az innováció, az M&A és a portfóliómenedzselés

2016/3

Gazdaság & Társadalom

Journal of Economy & Society

Főszerkesztő / Editor: Prof. Dr. Székely Csaba DSc

Főszerkesztő helyettes / Deputy Editor: Prof. Dr. Kulcsár László CSc

Szerkesztőbizottság / Associate Editors:

Dr. Székely Csaba DSc • Dr. Fábián Attila PhD • Dr. Joób Márk PhD • Dr. Kulcsár László Csc • Dr. Juhász Zita PhD • Dr. Obádovics Csilla PhD • Törőné dr. Dunay Anna PhD

Tördel-szerkeszt / *Technical Editor:* Takács Eszter

Nemzetközi tanácsadó testület / International Advisory Board:

Prof. David L. Brown PhD (Cornell University, USA) • Dr. Csaba László DSc (Közép Európai Egyetem, Budapest) • Dr. Rechnitzer János DSc (Széchenyi István Egyetem, Győr) • Dr. Nigel Swain PhD (School of History, University of Liverpool, UK) • Dr. Caleb Southworth PhD (Department of Sociology University of Oregon, USA) • Dr. Szirmai Viktória DSc (MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest) • Dr. Irena Zavrl, Ph.D (FH Burgenland, University of Applied Sciences)

Közlésre szánt kéziratok / Manuscripts:

Kéziratokat kizárólag e-mailen fogadunk, nem őrünk meg, s nem küldünk vissza!
A kéziratok formai és szerkezeti követelményeit illetően **lásd a folyóirat hátsó belső borítóját.** / We accept APA style only.

A kéziratokat és a közléssel kapcsolatos kérdéseket a következő e-mail címre várjuk:

/ Send manuscripts and letters by e-mail only to: zjuhasz@ktk.nyme.hu

A közlésre elfogadott kéziratok összes szerzői és egyéb joga a kiadóra száll. / Acceptance of material for publication presumes transfer of all copyrights to the Publisher.

A kéziratok értékelésére a két irányban titkos lektorálási eljárást alkalmazunk: a tanulmányt két külső bíráló olvassa át, akik számára a szerző kiléte ismeretlen. Két irányban titkos eljárásról lévén szó, a folyamat egésze során a szerzők sem ismerhetik a lektorok kilétét (és a lektorok egymást sem). / The articles are reviewed using the 'Blind or Anonymous Peer Review'. This means that the content is reviewed by external reviewers and the author's identity is unknown to the reviewer. A double-blind peer-review process is where both the reviewer and the author remain anonymous throughout the process.

Ismeretítésre szánt könyveket az alábbi címre várjuk / Send books for review to:

Dr. Juhász Zita PhD

Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar

Sopron Erzsébet u. 9.

9400 Hungary

Web oldal / Web page: <http://gt.nyme.hu>

Készült / Printed by: Palatia Nyomda és Kiadó Kft., 9026 Győr, Viza u. 4.

ISSN 0865 7823

Copyright © 2015 Nyugat – magyarországi Egyetem Kiadó

Gazdaság & Társadalom

8. ÉVFOLYAM

2016.

3. SZÁM

TARTALOM

TANULMÁNYOK/STUDIES.....	3
Lámfalussy Sándor életútja és munkássága	
<i>Durgula Judit – Fábíán Attila</i>	<i>5</i>
A magyar bankszektor Európában	
<i>Kovács Levente.....</i>	<i>17</i>
A banki kockázatmenedzsment új irányjai a hazai és a nemzetközi gyakorlatban	
<i>Juhász Zita – Kovács Róbert</i>	<i>28</i>
A bázeli tőkeszabályozás múltja, jelene és jövője	
<i>Széles Zsuzsanna – Pataki László – Főriánné Horváth Margit.....</i>	<i>51</i>
Belső kontrollfunkciók a pénzügyi intézményekben – szabályozás és annak felépítése Magyarországon	
<i>Kovács Tamás – Szóka Károly.....</i>	<i>69</i>
A számvitel és az adózás szerepe a globalizált világgazdaságban	
<i>Kenyeres Sándor – Vágyi Ferenc Róbert – Varga József.....</i>	<i>83</i>
Számviteli és adózási szabályozás a hazai K+F tevékenység elszámolásában	
<i>Széles Zsuzsanna – Ambrus Rita – Tóthné Szabó Erzsébet.....</i>	<i>96</i>
Az innováció, az M&A és a portfóliómenedzselés, avagy a vállalati növekedés útjai	
<i>Katits Etelka – Varga Eszter – Kucséber László Zoltán – Cziráki Gábor.....</i>	<i>111</i>
ABSTRACTS IN ENGLISH	139

A számvitel és az adózás szerepe a globalizált világgazdaságban

Kenyeres Sándor³⁹ – Vágyi Ferenc Róbert⁴⁰ – Varga József⁴¹

ABSZTRAKT: A nemzetközi tőkebevonás hatékonyabbá tétele miatt szükséges a cégek beszámolóinak egységes szempontú elkészítése. A számviteli beszámoló mérlegét és eredménykimutatását globális elvek alapján állítják össze. Az adózást különböző hatóságok (államok, különleges adózási zónák, gazdasági övezetek) szabályozzák, lényegében önállóan, egymással csak lazán kapcsolódva.

A számviteli információs rendszer működtetése nem elegendő az adóztatási feladatok elvégzéséhez, illetve azon túli, az adóztatáshoz szükségtelen információt is tartalmaz. A megoldás a számviteli információs rendszer kiegészítése az adózási információkkal. Ez készülhet részletező nyilvántartások vezetésével, vagy a számviteli információk megfelelő részletezettségével kialakítva. Ad absurdum számviteli beszámolás elkészítése nélkül is megoldható az adóztatás.

Egy megfelelő részletezettségű informatikai rendszer elvileg megoldást jelenthet. A tanulmányban megvizsgáljuk az informatikai rendszerrel szembeni követelményeket és a megoldási alternatívákat, mint amilyen például az önálló adómérleg előírása.

KULCSSZAVAK: számviteli beszámolás, adóinformatika, adómérleg

JEL kódok: M41, H21

Bevezetés

A számvitel és az adózás a köztudatban meglehetősen összemosódik, ezért fontosnak tartottuk néhány fogalom tisztázását.

A számvitel egy információs rendszer, amely a gazdálkodó szervezetek működését mutatja be. Ez egy meglehetősen általános meghatározás, ezért további pontosítás szükséges!

³⁹ Dr. Kenyeres Sándor címzetes egyetemi docens, Nyugat-magyarországi Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar, Sopron

⁴⁰ Dr. Vágyi Ferenc Róbert egyetemi docens, Nyugat-magyarországi Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar, Sopron

⁴¹ Dr. Varga József habilitált egyetemi docens, Kaposvári Egyetem

A könyvvitel a számvitel része, amely az eszközök és források állományát, valamint a költség- és eredményszámlák tartalmát, ezek változásait folyamatosan, értékben és bizonylatok alapján nyilvántartja (Varga, 2013a).

A beszámoló, a beszámoló címzettjei számára megbízható, valós összképet ad a gazdálkodó vagyoni és pénzügyi helyzetéről, a vagyona összetételéről, a tevékenysége eredményéről. A beszámoló készítéséhez a könyvviteli rendszerből származó adatokat használják fel. A beszámoló címzettjei két csoportba oszthatók: belső és külső címzettek. Belső címzettek a tulajdonosok, munkavállalók. Külső címzettek a hitelezők, üzleti partnerek, hatóságok, kiemelten az adóhatóságok. Ide sorolhatók még a befektetni vágyók és az egyéb érdekeltek, például a fogyasztók. A beszámolót a potenciális külső címzettek számára is elérhetővé kell tenni, praktikus megfelelő fórumon közzé kell tenni. A külső címzetti kör a gazdálkodó méretével arányban változik. Kisebb méretű gazdálkodók számára egyszerűbb adattartalmú beszámolás lehetséges, vagy esetleg el is maradhat a közzététel, például egyéni vállalkozók esetében. A számvitelben érintettek köréről és azok gazdasági szerepéről Varga (2013b) ad elemzést

A továbbiakban a nagyobb méretű gazdálkodókra összpontosítunk. Azokra, amelyek tradicionálisan a kettős könyvvitel szabályai alapján vezetik a könyveiket, nyilvántartásaikat. A kettős könyvvitel eredményszemléletű, a gazdasági események rögzítése a teljesítés időszakára vonatkozóan történik, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől (Ambrus, 2015). Ezzel a módszerrel meghatározott eredményből indulva, a korrekciós tételek figyelembevételével számítható a társasági adó és néhány más adó alapja.

A vállalkozások gazdálkodási folyamatainak értékelése szükségszerű, hiszen egyrészt erre épül a kettős könyvvitel, másrészt a számviteli törvény az üzleti események kötelező értékelését írja elő. A vállalati méret és a vezetés bonyolultságának növekedésével, az egyre inkább szerteágazó tevékenységek folytán ez már elengedhetlenné válik. Szóka a vállalkozások megítélésének, értékelésének fontosságára hívja fel a figyelmet, melynek egyik legfőbb módszere a számviteli–gazdasági–pénzügyi elemzés. Ez a nagyobb vállalkozásoknál nélkülözhetetlen, ennek segítségével az említett érintettek tájékozottsága és döntéshozási tevékenysége megalapozható, támogatható. Ez az éves beszámoló elemzését jelenti

alapvetően, de a mérleg, eredménykimutatás és kiegészítő melléklet adatain kívül az üzleti jelentésre és belső analitikákra, adatokra is támaszkodik. A beszámoló összefoglaló jellegéből következően az elemzések eredményei átfogóan értékelik az adott vizsgált gazdálkodó szervezetet (Szóka, 2006).

Az adózással kapcsolatosan néhány fogalmat kell előzetesen tisztáznunk. Az adó olyan, jogszabályi előírásokon alapuló, egyszeri vagy folyamatos fizetési kötelezettség, amelyet a jogfennhatóság vagy annak felhatalmazása alapján más szerv hajt be, meghatározott mértékben és időben az arra kötelezettektől, és amiért közvetlen ellenszolgáltatás nem jár.

A további vizsgálódásaink szempontjából jelentős fogalom az adóinformatika, amely az adózás és adóztatás feladatainak megoldására alkalmazott informatikai eljárások összessége. Az adózói oldal számára létfontosságú az adóoptimalizáció, melynek alapja a részletes információk alkalmazása, feldolgozása. Az adózói oldal természetes igénye az optimalizáció. Az adó üzemgazdasági szempontból tulajdonképpen nem más, mint egy költségfeleség. Jogszerűen minden költséget, így az adót is optimalizálni kell, különben romlik a versenyképesség. Az adóztatás alapja a selektív és hatékony információalkalmazás. Az adóbegyűjtés erőforrásait oda érdemes koncentrálni, ahol nagyobb adóbevétel érhető el, vagy az adókerülési hajlandóság csökkentése a cél. A jogfennhatóságok eltérően alkalmazzák az adóinformatikai megoldásokat.

Globalizálódó számvitel

Elemezzük a számvitel globalizálódásának az okait! A gazdasági háborúkat általában tényleges háborúk követték. Amennyiben a gazdasági érdekhatárok és a politikai államok határai nem esnek egybe, nagyobb az esély a konfliktusok békés rendezésére. A vagyon, a jövedelem akkor tud a politikai államhatároktól független struktúrában létezni, ha azok elszámolása egységes szempontokon alapul.

Az egységes szempontú számviteli elszámolások megkönnyítik a transznacionális (politikai államok között megosztott tevékenységű) és a multinacionális (különböző politikai államok jogalanyainak tulajdonában lévő) vállalatok létrejöttét fenntartását. Egy nagyobb vállalat (vállalatcsoport) lehet egyszerre transz- és multinacionális is. Nagyobb lehet a költségvetésük, mint egy kisebb vagy közepes politikai államé.

A számviteli fogalmakat egységesen kell meghatározni és az azon alapuló információs rendszert egyformán kell működtetni. A lényeg a beszámoló mint végtermék, amelynek nemzetközi szinten összehasonlíthatónak kell lennie. A politikai államok számviteli szabályozásának valamilyen nemzetközi normához kell igazodnia. Ezzel lehetőséget teremtenek a tőkeműveletek nemzetközivé válására, a különböző jogfennhatóságok gazdálkodóinak összehasonlítására, a nemzetközi vállalatok nemzeti beszámolóinak összesítésére, illetve a más politikai államok befektetési piacán való megjelenésre.

Ehhez, mint láttuk, egységes beszámolósi rendszer és adattartalom a kívánatos.

A regionálissá váló adórendszer

Egyes nemzetgazdasági államok lakossága a fizetett adóért cserébe bizonyos közösségi szolgáltatásokat vár el. Ezért megfelelő mennyiségű adót, járulékot és hasonló közterhet kell beszedni. Nehéz meghatározni a politikai államon belül azt a legkisebb szervezeti egységet, amelynek még önállóan, vagy részben önállóan érdemes adóztatnia. A cél az, hogy az adóztatás tranzakciós költsége ne legyen számottevő a bevételhez képest.

A nemzetközi, pontosabban a jogfennhatóságok közti ügyletek adóvonzatát a jogszabályok, egyezmények összehangolják, hogy egy ügyletet egy adónem vonatkozásában legfeljebb egy jogfennhatóság adóztasson, ez a kettős adóztatás elkerülése. Az aluladóztatás elkerülését már körülmenyesebb lenne előírni. Előfordulhat, hogy egyik jogfennhatóság joga lenne az általános elvek alapján adóztatni, de ott más politikai megfontolásból az az ügylet adómentes. A mentességek összehangolásához a politikai és gazdasági rendszerek közti közelítésre lenne szükség.

Az egyes jogfennhatóságok a mentesség- és kedvezményrendszerekkel különböztetik meg magukat a másiktól. A kedvezményrendszerekkel igyekeznek magukhoz vonzani a gazdasági és adófizetési potenciálokat. A tőketulajdonosok és adózási potenciállal rendelkezők megválaszthatják, hogy melyik jogfennhatóság hatálya alatt végzik a tevékenységüket.

Mitől függ az egyes jogfennhatóság területén az adóterhelés mértéke? Nos, válaszként több tényezőt is említhetünk Pitti (2008) alapján:

1. az állami szerepkörtől, az állami feladatok sokaságától, számától;
2. az adott állam gazdaságpolitikai törekvéseitől, céljaitól;

3. a jóléti rendszerek működésétől és azok finanszírozási szükségleteitől;
4. a Stabilitási és Növekedési Paktum következményeitől;
5. a Közösségi adóharmonizációs törekvésektől;
6. az egyes államok adórendszereinek működési hatékonyságától.

Ennek következménye az lesz, hogy a jogfennhatóságok versenyeznek az adófizetői potenciáért. Némelyek, főleg a költségvetési szemléletű közgazdászok, ezt káros adóversenynek tartják. A világ adóhatóságai nem egyesülnek, de vannak koalíciók! Ilyen például az OECD. A nemzetközi gazdasági térben igyekeznek rászorítani a jogfennhatóságokat (amelyek sok esetben nem önálló politikai államok, hanem különleges nemzetközi jogi státuszú területek) az együttműködésre. A káros adóverseny következményei az alábbiak:

- a társasági adózásban rejlő különbségek kritikája (megjelennek az európai átlagnál alacsonyabb adóterhek, eltérő adóalapok, eltérő adókulcsok, kedvezmények és támogatások);
- az országhatárokat átlépő vállalkozások transzfer ügyleteinek eltérő megítélése, s eltérő szigorúsággal történő kezelése;
- az „átmenetileg” szabad vállalati források és a lakossági megtakarítások eltérő mértékű adóztatása;
- az áru- és szolgáltatásforgalom adóztatása (az ideiglenesre tervezett rendeltetési hely elszámolási elv);
- a mind mobilabbá váló munkaerő jövedelemadózási és biztosítási díjfizetési kötelezettségének eltérő szabályozása, illetve a közteherviselés ellenében járó szolgáltatások eltérő színvonalú biztosítása.

S vajon mely tényezők mozgatják a tőketulajdonosok döntéseit? Erről már készültek korábban felmérések, most csak említsük meg a főbb okokat:

- politikai befolyás szerzése;
- piacszerzés szándéka (termelés és a piac közötti távolság csökkentése);
- előnyös tulajdonszerzés lehetősége (privatizáció);
- az élőkommunka olcsósága;
- közgazdaságilag előnyös termelési és értékesítési kooperáció lehetősége;
- infrastrukturális adottságok;
- engedékenyebb környezetvédelmi szabályok;
- adókedvezmények (közvetlen pénzügyi előny);

- adóalapok eltérő megállapításából származó előnyök kihasználása (lásd: számviteli beszámolón alapuló, illetve adótörvény szerint szabályozott adóalap, illetve az adózás előtti eredmény „sokszínű” korrekciója);
- adókulcsok különbözősége (lásd: hálózatos vállalkozások előny-szerzési lehetősége).

Mindezek a tényezők azt eredményezték, hogy a világgazdaságnak új kihívásokkal kellett szembe néznie. Ezek közül az egyik nagyon fontos a pénzügyi folyamatok és reálfolyamatok szétválása. A másik tényező, hogy a nagyvállalatok – különböző megfontolásokból – országhatárokat átlépő módon (hálózatosan) szerveződnek, s működési filozófiájuk nem követhető. Erőteljesen megjelent a vállalatbirodalmak érdekérvényesítő erejének növekedése és ezzel szemben a nemzetállami összefogás hiánya. A transznacionális és a multinacionális vállalkozások a világkereskedelem majdnem 60%-át uralják (Pitti, 2008). A közteherviselés intézményei (az adóhatóságok) nemzeti határok közé szorítottak, s csökkenő eredményességgel képesek követni az anya- és leányvállalatok közötti ügyleteket. A folyamatot most valamelyest árnyalja, hogy a nemzeti adóhatóságok tudnak transzferárakat ellenőrizni, illetve egymással határokon átívelve kapcsolatot létesíteni és jogsegélyegyezmény keretében információcserét végezni.

Mindezek alapján egyértelműen kijelenthető, hogy az adórendszerek regionálissá váltak. Emellett a helyi adók is tördelnek a kvázi egységes regionális adózást. Ezek a területi alapú adózási rendszerek. A helyi adórendszerek tipizálását és összefoglalását megismerhetjük Nagy Tibor (1959) munkájából. Adóként funkcionálnak bizonyos köztisztviselők (kamarák, karok, egyházak) kötelező bevételei. Magyarországon ilyen a gazdasági kamarai regisztrációs díj, illetve a hivatásrendi kamaráknál, karoknál a kötelező tagdíj. Kifejezetten adójellegű a könyvvizsgálókat terhelő árbevétel alapú tagdíj. Ezek némelyikét nem csak a tevékenységet végzőktől szedik be, hanem a gazdaság egészétől. Például ilyen a Végrehajtói Kart megillető 1%-os költségátalány, amelyet az adósoktól szednek be.

A számviteli rendszerek

A gyakorlatban a kialakult kettős könyvviteli rendszert és annak Schmalenbach által kidolgozott négy számlasoros rendszerét használják. A gyakorlati kézikönyvet és a magyar nyelvű terminológiát Nyáradi 1938-ban

– második átdolgozott kiadásban – megjelent könyvéből ismerhette meg a hazai szakma. A mai napig ezeket az elveket használjuk. A mérlegtételek besorolása azóta változott. Nyárádi még elvi alapon osztályozta a vagyonelemeket, ma ez nem minden esetben mondható el a jogi szabályozásról. A kettős könyvvitel rendszere ma már több, mint ötszáz éves.

Érdekes hazai kísérletet mutat be Gulyás István a „Modern könyvviteltan” című könyvében, amelyben 2010-ben matematikai szabatoságú axiomatikus felépítést adta a könyvelésnek. Nem kettős, hanem n -szeres ($n > 3$) könyvelést definiált. Álláspontja szerint ez a számlasoros könyvelés halála. A gyakorlatban nem mutatkozik jelentős érdeklődés ez iránt (Gulyás, 2010).

Az integrált informatikai rendszer alapján a vállalkozások az adatokat egy helyen rögzítik. Adatok hozzáféréséhez a felhasználás bonyolult hozzáférési jogosultsággal valósul meg. Az adatállomány dinamikusan változik. A klasszikus értelemben vett analitikák, megfelelnek egy adatbázis-lekérdezésnek. Ezeket a rendszereket bonyolult és drága szoftverek, költséges és érzékeny hardverekkel valósítják meg. Nagy a vállalkozások kitétsége a szoftvercégek felé. A szoftverek paraméterezése külön „szakma”. Éppen ezért általában bérlik és nem vásárolják meg!

Külön rendszerelem a beszámoló. Az informatikai rendszer kimenete a külső és belső címzetteknek szól. A nemzetközi rendszerek, egy tradicionálisan kialakult nemzeti rendszer kiteljesítései. Ezek általában a beszámoló adattartalmát írják elő. Alapelveket rögzítenek. Az alapelvek könnyen érthető és értelmezhető kikötések a beszámolás tartalmára. Két nagy rendszer alakult ki az IFRS (**I**nternational **F**inancial **R**eport **S**tandards) és a US GAAP (**U**S **G**enerally **A**ccepted **A**ccounting **P**rinciples) (Bartha-Gellért–Madarasiné Szirmai, 2013). A kialakult rendszerek mérete eltérő. Az általánosan rögzített alapelvek következménye, hogy rengeteg értelmezés szükséges hozzájuk. Az értelmezéseket egy szakmai grémium készíti.

Az IFRS mintegy ötezer, a US GAAP mintegy húszezer oldalt tartalmaz. A két nemzetközi rendszer közeledik egymáshoz. Jelenleg az IFRS általánossá válása látszik valószínűnek. A számviteli rendszerek közti hasonlóságról és különbségekről a PricewaterhouseCoopers kiadványából szerezhethetünk részletes információkat (PricewaterhouseCoopers, 2016).

A nemzeti számviteli rendszereket két csoportba oszthatjuk. Az egyik a kontinentális, itt a rendszer a célját jogi szabályozással éri el. Az angol-szász rendszer a szabályozást egy szakmai testületre bízta, és azt kötelező

alkalmazni a nyilvánosság előtti felhasználásban. A két szabályozási rendszer keveredhet is.

A számviteli informatikai rendszereket a beszámolási elvek alapján építik fel. Kompatibilitási okokból a kettős könyvvitel rendszerét szimulálják. A kettős könyvvitel általánosan elterjedt, a rendszert összességében lecserélni korszerű informatikai elveken alapuló megoldásra, szinte lehetetlen. Megfelelő számú szakembert kellene átképezni, amihez legalább egy emberöltő szükséges. Meg kell oldani az adatbevitelt és annak ellenőrzését technológiásemleges módon. Az adatfeldolgozás során az elsődleges bizonylatok, adatok (INPUT) segítségével előállítjuk a rendszer belső működése során a közbülső bizonylatokat, adatokat (BELSŐ VÁLTOZÓK). Végezetül, de nem utolsósorban előállítjuk a végső bizonylat adatait (OUTPUT). Ez lenne a jelenlegi rendszer. A közbülső adatokat nem kell előállítani és dokumentálni sem, azokat elég hozzáférhetővé tenni egy esetleges ellenőrzés számára. Mindeközben az adatbiztonság követelményeit is szem előtt kell tartani.

Az adózási rendszerek

Az adózási rendszerek vizsgálatát nem függetleníthetjük a történelmi örökségektől. Európa történelme során sok jogfennhatóság született és szűnt meg. Bizonyos körzetek kiváltságokat kaptak. Adókedvezményekkel motiválták egyes vallások felvételére a lakosokat. Nézzünk néhány példát az említettekre a látszólag egységes Európai Unióból.

Az olasz és a német egység mintegy 150 éves múltra tekint vissza. Az Alpok hegyi útjain, nem a saját államából érhető el a legkönnyebben minden település, Livigno egy kis olasz település, amelynek a napóleoni háborúk óta adómentessége van, többek közt a jövedéki adót illetően. Büsingen egy német exklávé Svájcban. Svájci vámterület is, a svájci posta viszi a leveleket is. Jungholz egy osztrák település, de jövedéki és forgalmi adó szempontból német. Megközelíteni is Németországból a könnyebb. A belga–holland határ közelében van Baarle Hartog vagy Baarle Nassau, a megfelelő nemzeti elnevezéssel. Ezen a településen szinte házról házra változik az állami illetőség.

A történelmi sajátosságok megőrzésén túl, a kisebb jogfennhatóságok rájöttek, hogy érdemes kihasználniuk a kicsiségből, és az önálló jogfennhatósági létből adódó előnyöket. A kicsiség előnye, hogy a lakosság kö-

zösségi szolgáltatásaihoz abszolút mértékben kevés közbevétel szükséges. Ezért igen kedvező adózási feltételeket tud teremteni a nemzetközi tőke számára. Másképp fogalmazva, ezeknek a cégeknek adómenedéket nyújtottak. A tőkeműveletek elvégzéséhez fejlett pénzügyi központok jöttek létre. A versengő adóhelyszínek motivációit, az „adóoptimalizációs” eljárások biztosítását Brother Layman részletesen kifejti (Layman, 2010).

Néhány példát ezek közül bemutatunk. Monaco, önálló városállam, határos Franciaországgal, de kedvezőbb adózási feltételeket biztosít, nincs jövedelemadó, kifejezett adóparadicsom. A Karibi államok, a volt gyarmatokból alakultak ki, amelyek önállósodtak. A szigeteken jó a klíma, kellemes az élet és névleges az adózás. Lehetőséget biztosítanak a névtelenségre. Az OECD nyomás alá helyezi ezeket a jogfennhatóságokat, hogy a névtelenség lehetőségét adják fel.

Az adózók oldaláról lehetőség lesz az adóminimum létrehozására, az adókockázat kezelésére. Mindezeket a hatósági körökben agresszív adótervezésnek nevezik. Ezek lényege, hogy információs aszimmetriát hozzanak létre az adózó és az adóhatóságok között.

Adóztató oldaláról nézve szükséges a lehető legtöbb információ előállítása. Ezáltal tud az egyes adóhatóság meg olyan adatokat, melyek az adóztatáshoz, illetve annak ellenőrzéséhez szükséges. Azonban ez az adóztató oldaláról jelentős költség- és időráfordítást jelent, s még így sem biztosítható az információs szimmetria. Éppen ezért adóztatói oldalról célszerű megelőzni ezeket a lehetőségeket. Ilyen megelőzésre jó példa a pénzügyi transzferek megadóztatása. Az adóelkerülési kockázat csökkentésére adóztatói oldalról célszerű egy általánosan használható adatbázis létrehozása. Ez az adatbázis, vagy hívhatjuk „bár” rendszernek is, azt jelentené, hogy: bárkiről, bármikor, bármit megtudhatunk. Ezzel természetesen kicsit totalitárius állam épülhetne ki, végezetül pedig eljutnánk az agresszív adóztatáshoz, ami az információs önrendelkezés teljes negligálását jelentené.

Az Európai Unió közteherviselési rendszerének jelenlegi ismertetőjegyei:

- Közösségi szinten a vámot leszámítva nincs közös adóztatási jog, a forgalmi típusú adók némelyike harmonizált, de a közösségi egyesség nem mutatkozik;
- a tagállami GDP 1%-át kitevő átengedett bevételek elégtelen fedezetet adnak a közösségi politikák hatékony pénzügyi finanszírozásához;

- az EU-tagállamok adórendszere 28 önálló adórendszerből áll (lásd: adóstruktúrában, adóalapokban, adómértékekben mutatkozó különbségek);
- az országhatárokat átlépő vállalatbirodalmak működésével (a hálózatos szerveződés következményeivel) a nemzeti adóhatóságok nem tudnak megbirkózni, s az adóhatóságok együttműködése jelenleg alacsony hatékonyságú;
- az európai országok gyakorlatában a munkára több közteher hárul, mint amennyivel a munka hozzájárul a GDP növekedéséhez.

Ne feledjük azonban azt sem, hogy az adóztatás nem cél, hanem eszköz a társadalom működtetéséhez. Az egyenlő és méltányos közteherviselés érdekében az adókerülő magatartásokat ki kell zárni, vagy olyan rendszert kell létrehozni, hogy az adókerülés tranzakciós költsége magasabb legyen az adó megfizetésénél. Fontos szempont lehet az adóhatósági vizsgálatok magas színvonala és ezáltal az adóelkerülés felderítésének egyre javuló hatékonysági mutatója is. Azonban véleményünk szerint az adóelkerülés tranzakciós költsége fogja érdemben eldönteni, hogy az adózó vállalja-e az adóelkerülés kockázatát.

A hatósági információtechnológia fel kell, hogy használja a hálózat-tudomány, az adatbányászat eredményeit. Az adatok egyedi rögzítése a „big data” korában nem járható út. Ezért meg kell oldani az automatizált adatletöltést az üzleti szférából. Az így létrejövő „szép új világ” azt jelenti, hogy kvázi titkosszolgálati módszerekkel kell az adózás, adóztatás világában együtt élni.

A régiók tökevonzó képességét ugyanakkor fenn kell tartani, ami egyúttal befektetőbarát adózási környezetet is jelent. Ennek meg kell nyilvánulnia az egyszerű adminisztrációban, az egyszerű tőkejövedelemrealizációban, és a jövedelem szabad transzferálásában. A régiók finanszírozását biztosítani kell. Ehhez megfelelő adószint, könnyen beszedhető, egyszerű adók szükségesek. Elsősorban a helyi gazdasági teljesítményeket kell adóztatni. A társadalombiztosítási rendszereket az élőmunka terhein túl más adókból is lehet finanszírozni, vagy angolszász mintára, csökkenteni kell a közösségi szolgáltatások szintjét.

Nem mehetünk el amellett sem, hogy a regionális adóztatók egymással is konkurálnak. A sajátos regionális adók megállapításához, ellenőrzéséhez egyedi analitikus nyilvántartások szükségesek, amelyek a számviteli elszámolással nem feltétlenül kompatibilisek.

Az információs rendszerekről

Az előzőkből kitűnt, hogy a számvitel globalizálódása és az adózás regionalizációja társadalmi elvárás, ezért az informatikai rendszernek ezt a kettős igényt kell kielégítenie. A régiók közti verseny nem fog megszűnni. A társadalmilag fejlettebb régiók fejlődése lassul, de fenntartása költségesebb lesz. A közösségi költségek között jelentős tényező lesz a természeti környezettel együtt élés költsége. A régiók közösségi költségigénye nőni fog, ezért versenyezni fognak a tőkéért. Más régióból tőkebefektetést akkor lehet várni, ha a tőke és hozama biztonságban van, és a gazdálkodás kellően kontrollálható.

A korábbiakban láttuk, hogy ehhez egységes nemzetközi beszámolási rendszer szükséges, amely olyan információs rendszeren alapul, amelyik az adózással kapcsolatos regionális adatigényeket is kielégíti. Amennyiben a számviteli információs rendszer olyan általános, hogy a folyton változó adózás információs igényét is ki tudja szolgálni, akkor már csak a beszámolási elvek és gyakorlat időbeli stabilitása lesz kérdéses. Amennyiben az adózási rendszer alkalmazkodik a számvitelhez, az adóztatók politikai mozgástere beszűkül.

Nézzük meg, milyen legyen a számviteli rendszer! A számviteli rendszerek közül célszerű az integrált rendszereket választani. Lényegesen több kisméretű gazdálkodó van, mint nagy, ezért egyszerűsített, olcsó rendszer szükséges. Célszerű úgy választani, hogy az adatrögzítés egy helyen, a felhasználás több helyen lehessen. Az adatokat több helyen lehessen kezelni (kiegészítés, elemzés, módosítás). A klasszikus könyvelést pedig, amíg arra szükség van, mindenképpen egy szoftver állítsa elő.

Fontos szempont, hogy a beszámolás adattartalma egyszerűsödjön. Igazodjon a vállalkozás méretéhez, és a beszámoló külső címzettjeinek várható számához. A tőkevonóképeség növeléséhez a tőkeszerkezet differenciálódása szükséges, hogy a beszámolóban is megjelenjen. Már ma is létező fogalom a mezzanine tőke, amely jogilag átmenetet képez a saját tőke és az idegen tőke között.

Az adóztatás informatikája szelektívvé válik, erősen célorientált lesz. Az adóztatás természetéből adódóan annak tartalmát törvény vagy jogszabály írja elő kötelezően, amelyeknek ki kell fejeznie a regionális érdekeket. Ugyanakkor a könyvvitelbe illeszthetőség lényeges szempont. Az integrált rendszerben, amely az információ szerkezetét tekintve nem a kettős

könyvvitelen, és nem a számlasoros könyvelésen alapul, azt csak kimenteként tudja produkálni. A számlarend az információigénynek megfelelően alakítható ki, ameddig a kettős könyvvitel terminológiáját fenn kell tartani.

A jelenleg hatályos gondolkodás szerint az adók információigényének változásával változna a számlarend összehasonlíthatósága. Több régió esetén eltérő számlarendek párhuzamosan léteznének. Az adóztatás informatikája jelenleg önállóan alakítandó ki, a könyvelés melletti rendszerként. Ez régióról régióra változhat. Az önálló adólevezetés szükséges, ezt nevezhetjük adómérlegnek, bár nem mérleg, a két oldal egyezősége mesterségesen hozható létre.

Összegzés

A távoli jövő a kettős könyvvitel lassú elhalása. Mint az előzőekben kimutattuk, ez egy emberöltő alatt valósulhat meg. Lényegében addigra, amíg az informatikai „írástudatlanok” és az interneten kívül élők generációja ki nem esik a munkavégzésből. Addig meg kell barátkozni a kettős rendszerekkel.

A globális információs rendszer a számviteli beszámolóhoz készíthető. Nem feltétlenül használható az adózáshoz. Az adótartalom meghatározásához, ellenőrzéséhez egyedi rendszerből előállítható adatok lehetnek szükségesek. A rendszer stabil, zárt egységet alkot.

Regionális információs rendszer, elsősorban a regionális igazgatási feladatokhoz, benne az adózáshoz, készül. Együttműködik a globális rendszerrel, és az adólevezetéséhez szükséges adatokat tartalmazza. Gyorsan, rugalmasan változtatható.

A rendszerek összeegyeztetése megkerülhetetlen. Ezek a rendszerek kiegészítik egymást. Lényegében egymás inputjai az outputok. A kiszámított adókötelezettség üzemgazdasági költségtényező, ugyanakkor az elszámolt költségek, ráfordítások, bevételek az adó meghatározásának tényezői.

A jelenleg fennálló rendszerben önálló számviteli beszámoló és önálló adólevezetés szükséges. A fejlődés a kettős könyvvitel elhalásának irányába abban az esetben tud elmozdulni, ha a jogi szabályozás lehetővé teszi, hogy az informatikai rendszerek outputjai legyenek a meghatározók, és nem az információs rendszer.

A pénzügyek világában terjed az úgynevezett blockchain megoldás, ahogy azt Jemima Kelly (2016) cikkében megírta, amely felhagy a központi könyvelt fizetési eszközök alkalmazásával. Amennyiben ez a fizetőeszközök körében elterjed, előbb-utóbb más vagyonelemek vonatkozásában is teret fog nyerni. Az előrejelzések szerint 2017-ben ez már a legnagyobb bankok körében élő gyakorlat lesz.

Irodalom

- Ambrus R. A. (2015): Számvitel és adózás, különös tekintettel a nyilvántartási és adókötelezettségek kapcsolatára. *Gazdaság & Társadalom*, 2015(különszám), pp.18–32. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron. ISSN 0865-7823, DOI: <http://dx.doi.org/10.21637/GT.2015.00.02>.
- Bartha Á. – Gellért H. – Madarasiné Szirmai A. (2013): Nemzetközi számviteli ismeretek. Perfekt Zrt., Budapest. ISBN: 978-963-39-4824-8.
- Gulyás I. (2010): Modern könyvvitel. Második, átdolgozott kiadás. GIN Professionál Kft., Budapest. ISBN: 978-615-5050-06-0.
- Kelly, J. (2016): Banks adopting blockchain 'dramatically faster' than expected: IBM. <http://www.reuters.com/article/us-tech-blockchain-ibm-idUSKCN11Y28D> (Letöltve: 2016.10.15.)
- Layman, B. (2010): Az offshore halála. HVG Kiadó Zrt, Budapest. ISBN: 978-963-8951-70-0.
- Nagy T. (1959): A helyi bevételek és költségvetési szabályozási rendszer. In: Az adózás alapkérdései, pp. 341–364. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest.
- Nyárádi J. (1938): Mérlegtani alapismeretek. Második, átdolgozott kiadás. Officina Nyomda és Kiadóvállalat Kft., Budapest.
- Pitti Z. (2008): Európa a nemzetközi adóversenyben és adóverseny az európai unióban. Pécs.
- PricewaterhouseCoopers (2016): IFRS és US GAAP similarities and differences 2016. <http://www.pwc.com/us/en/cfodirect/assets/pdf/accounting-guides> (Letöltve: 2016.10.30.)
- Szóka K. (2006): A számviteli elemzés alapjai. In: Kövér Á. (szerk.): A számvitel alapjai. 528 p. Vasas-Pesti Kft., Miskolc, pp. 90-91.
- Varga J. (2013a): Könyvvezetés. In: Parádi-Dolgos A. – Polyák I. – Varga J. (szerk.): A magyar számvitel rendszere. 316 p. A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány, Sopron, pp. 55–83.
- Varga J. (2013b): A számvitel célja, feladata. In: Parádi-Dolgos A. – Polyák I. – Varga J. (szerk.): A magyar számvitel rendszere. 316 p. A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány, Sopron, pp. 16–43.